

ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

THE INCREASE IN THE INTEREST OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS IN LEARNING AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Статтю присвячено актуальній проблемі сьогодення, зокрема підвищенню інтересу молодших школярів до навчання. Підкреслено актуальність та новизну проведеного дослідження. Розкрито психологічні особливості дітей молодшого віку. Визначено, що діти мають природній потяг до пізнання навколишнього світу. Однак, все частіше спостерігається негативна тенденція до покрокового зниження інтересу молодших школярів до навчання в школі.

В ході дослідження було проведено опитування серед вчителів початкової школи м. Запоріжжя та Запорізької області. Проаналізовано погляд на окреслену проблему від педагогів-практиків. В ході дослідження з'ясовано, що раніше діти навчалися із більшим задоволенням, ніж в умовах сьогодення. Спираючись на практичний досвід вчителів, виділено основні причини ослаблення бажання вчитися у сучасних дітей. Серед низки причин були виділені головні, а саме: недосконалість навчальних програм, значна перевага індустрії розваг та гаджетів над розумовою працею, відсутність належного контролю дитини з боку батьків, неготовність до змін частини педагогічного колективу, відсутність мотивації учнів тощо.

Розглянуто запропоновані науковцями п'ять рівнів навчальної мотивації. Представлено ієрархічну структуру рівнів проблематики втрати інтересу до навчання. Окреслено, що сучасна система освіти потребує змін та оновлення. Оскільки вона не адаптована до умов дистанційної освіти, в яких опинилися українські школярі через пандемію Covid 19 та повномасштабну війну з країною-агресором. Деталізовано основні труднощі, з якими зіткнулись вчителі, учні та батьки, та їх вплив на спад зацікавленості учнів у навчанні.

Запропоновано шляхи вирішення досліджуваної проблеми у вигляді рекомендацій, спираючись на досвід вчителів-практиків стосовно активізації та підвищення мотивації до навчання учнів початкових класів.

Ключові слова: учні початкових класів, мотивація, пізнавальний інтерес, дистанційна освіта, навчання.

The article is devoted to a topical problem of today, in particular the increase in the interest of elementary school students in learning. The relevance and novelty of the study is emphasized. The psychological peculiarities of young children are revealed. It is determined that children have a natural inclination to learn about the world around them. However, more and more often there is a negative tendency towards a step-by-step decrease in the interest of elementary school students in learning at school.

During the study, a survey was conducted among elementary school teachers in Zaporizhzhia and Zaporizhzhia region. A view of the indicated problem from teachers-practitioners was analyzed. In the course of the study it was found that children used to study with more pleasure than in the present conditions. Based on the practical experience of teachers, the main reasons for the weakening of the desire to learn in modern children are highlighted. Among a number of reasons were identified as the main ones, namely the imperfect curriculum, the significant advantage of the entertainment industry and gadgets over mental work, the lack of proper control of the child by parents, the unpreparedness to change of some of the teaching staff, the lack of motivation of students, etc.

Five levels of learning motivation proposed by scientists are considered. A hierarchical structure of the levels of the problem of loss of interest in learning is presented. It has been determined that the current educational system requires changes and updates. Because it is not adapted to the conditions of distance education in which Ukrainian schoolchildren find themselves due to the Covid 19 pandemic and full-scale war with the aggressor country. The major challenges faced by teachers, students, and parents and their impact on students' declining interest in learning are detailed.

Ways to solve the problem under study in the form of recommendations, based on the experience of teachers-practitioners to activate and increase motivation to learn elementary school students.

Key words: elementary school students, motivation, cognitive interest, distance education, learning.

УДК 373.3.015.3-057.874:005.32
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.1.5>

Шугай Я.М.,

канд. пед. наук,

ст. викладач кафедри педагогіки та методик навчання

Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кожна людина це абсолютна унікальна особистість. Ми всі різні, але кожному з нас притаманні схожі риси характеру та якості, у поєднанні та комбінації яких й складається наше «Я». На різних вікових етапах становлення та розвитку людині властиві певні вікові та психологічні особливості. Для дітей молодшого шкільного віку характерне: наочно-образне мислення, яскраво підкреслені емоційні реакції, безпосередність, відвертість та активна потреба у пізнанні навколишнього світу.

З часом, все більше спостерігається тенденція до зниження природнього інтересу дитини до пізнання світу. Діти відверто кажуть, що навчання це нудно, а вчителі не цікаві. Інколи, таку поведінку можна віднести до проявів перехідного віку, який характеризується активним протестом до норм та правил. Однак, останніми роками викликає занепокоєння суттєво відчутне зниження вікового цензу втрати інтересу до навчання. Ми маємо змогу спостерігати повну відразу до навчання у дітей вже після завершення другого, третього або, навіть, першого класів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема підвищення мотиваційного компоненту навчальної діяльності учнів початкових класів було висвітлено в своїх дослідженнях науковцями, серед яких: Н. Воронова, О. Гнатюк, І. Голубкова, О. Гузенко, Я. Коломінський, О. Лисенко, Т. Марчий-Дмитраш, В. Сашко, М. Халько та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, питання підвищення інтересу до навчання молодших школярів з точки зору вчителів-практиків не було розкрито у повному обсязі та потребує ретельного дослідження.

Мета статті. Метою статті є – проаналізувати стан проблеми зниження інтересу до навчання учнів початкових класів на сучасному етапі та запропонувати шляхи її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Питання втрати природнього бажання до пізнання є не новим, але ще й досі, вчителі та батьки шукають відповіді на питання: «Чому так сталося?» і «Що з цим робити?». Як зазначає І. Голубкова: «Кожен учитель хоче, щоб його учні добре навчалися, з інтересом і бажанням ходили до школи. У цьому зацікавлені і батьки учнів. Але часом і батькам, і вчителям доводиться з жалем констатувати: «не хоче вчитися», «міг би добре займатися, але бажання не має». У цих випадках ми зустрічаємося з тим, що в учня не сформувалися потреби в знаннях, нема інтересу до навчання» [1].

З метою дослідження думки вчителів початкових класів стосовно інтересу учнів до навчання та шляхів його підвищення, нами було проведено опитування, в якому взяли участь вчителі м. Запоріжжя та Запорізької області. Для отримання більш об'єктивних даних в опитуванні взяли участь респонденти з різним досвідом роботи на посаді вчителя початкових класів (рис. 1).

Як видно з рис. 1, найбільшу категорію становлять вчителі із досвідом роботи 20 і більше років, друге місце посідають молоді вчителі із досвідом роботи від 1 до 5 років. Отже, ми мали змогу

проаналізувати погляди на проблему підтримання інтересу до навчання, як молодих, так і досвідчених вчителів.

Оскільки, питання підтримки учнівського інтересу до навчання не нове, але особливо актуалізувалося в останні роки, ми вирішили спитати вчителів, чи згодні вони з твердженням, що раніше діти навчалися із більшим задоволенням. Отримані відповіді представлено на рис. 2.

Аналізуючи дані рис. 2, робимо висновок, що більшість вчителів-практиків згодна із твердженням, що в умовах сьогодення навчання приносить дітям набагато менше задоволення, ніж раніше. А отже, виникає потреба з'ясувати причини спаду інтересу до навчання учнів початкових класів.

В своїх дослідженнях все більше вчених сходяться у думці, що велике значення у формуванні позитивного ставлення до навчання має мотивація школяра. Мотивація – це психофізіологічний процес, який під дією зовнішніх або внутрішніх факторів, стимулює у людей бажання займатися тією чи іншою діяльністю [2].

Як зазначає М. Халько, «мотивація навчання молодших школярів має певну специфіку, яка обумовлюється особливостями віку та діяльності. Дитина лише входить у навчальну діяльність, оволодіння видами учбових дій. Тому мотивація розвивається у декількох напрямках» [4, с. 154].

Науковцями було описано п'ять рівнів навчальної мотивації, а саме: «перший рівень – високий рівень шкільної мотивації, навчальної активності. У таких дітей є пізнавальний мотив, прагнення найбільш успішно виконувати всі запропоновані шкільні вимоги. Учні чітко слідує усім указівкам учителя, сумлінні і відповідальні, сильно переживають, якщо одержують незадовільні оцінки.

Другий рівень – гарна шкільна мотивація. Учні успішно справляються з навчальною діяльністю. Подібний рівень мотивації є середньою нормою.

Третій рівень – позитивне ставлення до школи, але школа приваблює таких дітей позанавчальною діяльністю. Такі діти досить сприятливо почувають

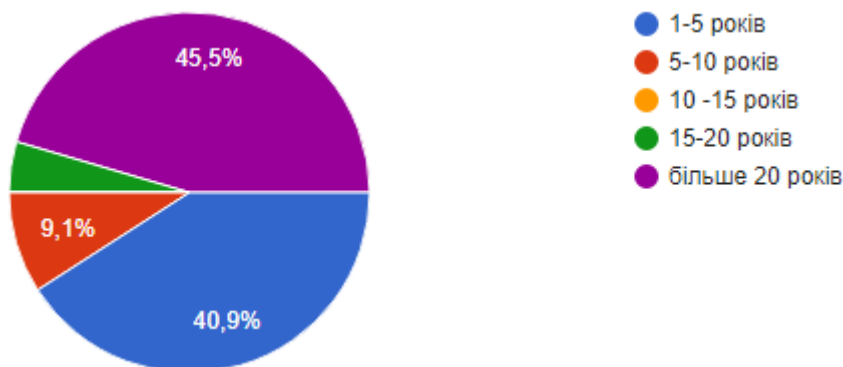

Рис. 1. Досвід роботи на посаді вчителя початкових класів

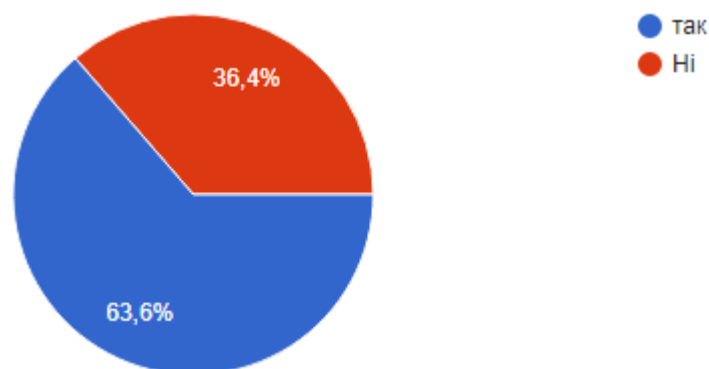

Рис. 2. Думка вчителів стосовно зацікавленості учнів

себе в школі, щоб спілкуватися з друзями, із учителями. Їм подобається відчувати себе учнями, мати гарний портфель, ручки, пенал, зошити. Пізнавальні мотиви в таких дітей сформовані в меншій мірі і навчальний процес їх мало приваблює.

Четвертий рівень – низька шкільна мотивація, яка характеризується тим, що діти відвідують школу неохоче, воліють пропускати заняття. На уроках часто займаються сторонніми справами, іграми. Мають проблеми в навчальній діяльності, мають труднощі в адаптації до школи.

П'ятий рівень – негативне ставлення до школи у поєднанні зі шкільною дезадаптацією. Такі діти мають труднощі у навчанні: не справляються з навчальною діяльністю, відчують проблеми в спілкуванні з однокласниками, у взаєминах з учителем. Школа нерідко сприймається ними як вороже середовище, перебування в ній для них нестерпне. В деяких випадках учні можуть виявляти агресію, відмовлятися виконувати завдання, дотримуватися тих чи інших норм і правил. Часто в подібних школярів відзначаються нервово-психічні порушення» [4, с. 153-154].

Більшу частину учнівського контингенту можна розподілити між першим, другим та третім рівнем навчальної мотивації. Менший відсоток учнів знаходиться на четвертому та п'ятому рівнях. Враховуючи характеристики останніх рівнів можемо зробити висновок, що до них можна віднести учнів соціально незахищених категорій, педагогічно занедбаних та дітей з нервово-психічними порушеннями.

Згідно проведеного опитування, вчителям було запропоновано визначити причини, які суттєво зменшують прагнення учнів до навчання. Серед зазначених відповідей можемо виділити наступні:

- низька мотивація до навчання;
- відсутність оцінювання;
- надмірна опіка з боку батьків;
- недостатність контролю від членів родини;
- небажання дітей напружуватись, докладати зусиль до навчання;

– полегшена програма навчання та великий обсяг домашніх завдань;

– неконкурентноспроможність системи освіти з сучасною індустрією розваг та технологій;

– недосконалість навчальних програм та обмеженість годин для повторення і закріплення матеріалу;

– слабка матеріально-технічна база навчальних закладів;

– зашкарублість вчителів та ін.

Отже, серед представлених варіантів складно виділити одну-дві вагомі причини стосовно зниження пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку. Всі зазначені проблеми не відірвані одна від одної, а функціонують у взаємозв'язку між собою на різних рівнях від державного до особистісного (рис. 3).

Вважаємо за потрібне зазначити, що система освіти в Україні потребує доопрацювання. Хоча в 2018 році розпочався новий етап масштабного оновлення та реструктуризації освіти, який стартував з початкової школи – НУШ (Нова українська школа) та в силу зовнішніх обставин ще й досі складно зробити висновки стосовно її дієвості.

Батьки скаржаться на надзвичайно, на їх думку, полегшену програму. В той же час, батьки дітей, які продовжують навчатись за старою програмою жаліються на надзвичайно великий обсяг домашніх завдань та складність в опануванні знань дитиною самостійно. Самостійне навчання дитини набуло більшої актуальності під час пандемії Covid 19 та повномасштабної війни в Україні. Відбувся важкий етап переходу від звичного офлайн навчання до формату онлайн. Період складний для всіх учасників освітнього процесу. Батьки мали організувати дитині робоче місце в умовах дистанційного навчання, забезпечити дитину комп'ютером або ноутбуком та швидкий інтернет, що для деяких сімей стало практично нереальним, якщо в родині двоє та більше школярів, які навчаються майже одночасно.

Через роботу, батьки змушені були залишати дитину вдома саму на декілька годин. Відповідно,

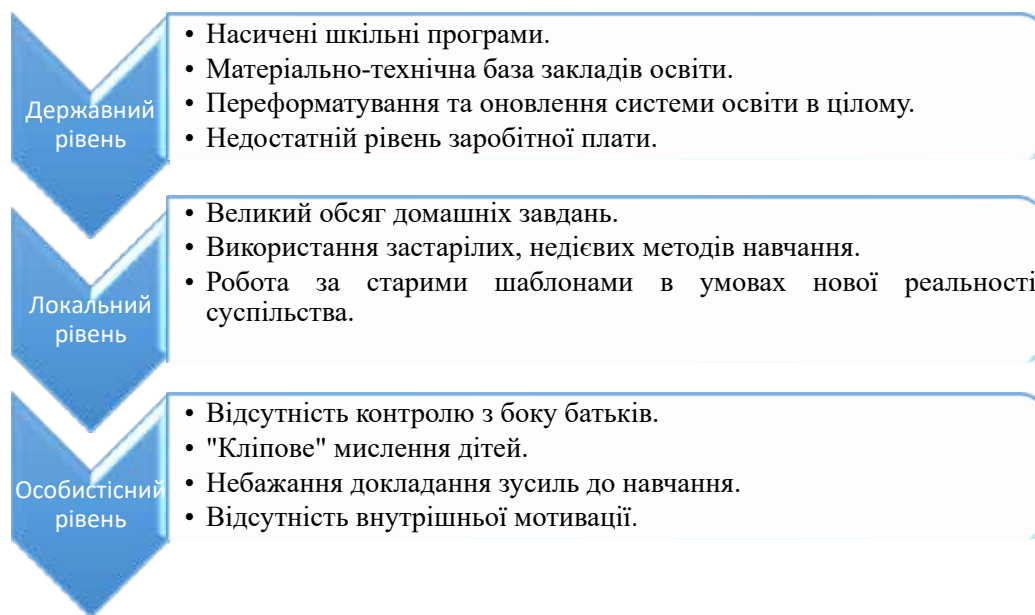

Рис. 3. Ієрархія рівнів проблематики втрати інтересу до навчання

в цей час батьки не мали змогу контролювати процес навчання дитини, це значною мірою відобразилося на якості засвоєння матеріалу.

Діти змушені були швидко опанувати технології використання месенджерів, мобільних додатків Google classroom, Google meet, конференції Zoom та ін. З першого погляду, для сучасної дитини це не мало стати занадто великою перешкодою, однак учні початкових класів ще не змогли контролювати та усунути певні технічні негаразди, які можуть виникнути в процесі уроку.

Вчителі були зобов'язані швидко підлаштуватися під нові умови навчання в онлайн-режимі. Вони також мали забезпечити собі робоче місце в домашніх умовах, що викликало труднощі, адже не у всіх вдома є персональний комп'ютер для роботи. Вчителі мали в скорочені терміни навчитись впроваджувати інструменти дистанційного навчання в освітній процес. Саме в цей період значно виріс попит на курси підвищення кваліфікації з цифрової грамотності.

Варто зазначити, що у певного відсотка вчителів такі різкі зміни викликало обурення та опір. Було важко перейти з офлайн викладання на онлайн. Інколи педагоги не враховували особливості дистанційного навчання та намагалися викладати так, як звикли раніше. Такий підхід привів до збільшення навантаження на учнів за рахунок збільшення матеріалу для самостійного опрацювання учнів. Враховуючи особливості молодшого шкільного віку, діти ще не здатні до осмисленої самоосвіти. Відповідно, спостерігалось збільшення невдоволення організацією навчання з боку батьків, вчителі були занепокоєні результатами засвоєння навчального матеріалу,

у школярів посилювалось нервово напруження та значно зменшилась мотивація до навчання.

В ході нашого дослідження ми спитали думку вчителів, стосовно того, хто має сприяти підвищенню цікавості учнів до навчання й отримали наступні результати (рис. 4).

Спираючись на отримані результати, можемо сказати, що думки вчителів розділилися. На погляд вчителів, щоб підвищити зацікавлення учнів процесом навчання треба реформувати систему освіти та налагодити взаємозв'язок між батьками та дитиною. Також, значний відсоток вчителів вважають, що ставлення школярів молодшого віку залежить від самого вчителя, його особистості та безпосереднього впливу на свідомість учнів. Менша частина вчителів припускають, що організація та внесення змін в освітній процес у конкретній школі допоможе у підвищенні внутрішньої мотивації школярів до навчання.

О. Гузенко пропонує наступні рекомендації вчителям для підвищення мотивації навчання молодших школярів:

– «відповідно до дидактичних завдань, які вчитель планує виконати на кожному етапі уроку, йому паралельно необхідно ставити завдання, спрямовані на формування та підсилення мотивації навчання в школярів;

– виставлення оцінки за усну відповідь або повідомлення результатів за письмову роботу повинно супроводжуватись відповідною аргументацією;

– частіше на уроці використовувати колективні форми роботи, оскільки це дозволить не тільки навчити школярів співпрацювати, розподіляти обов'язки на шляху до отримання колективного продукту діяльності, але й згуртує членів класного колективу;

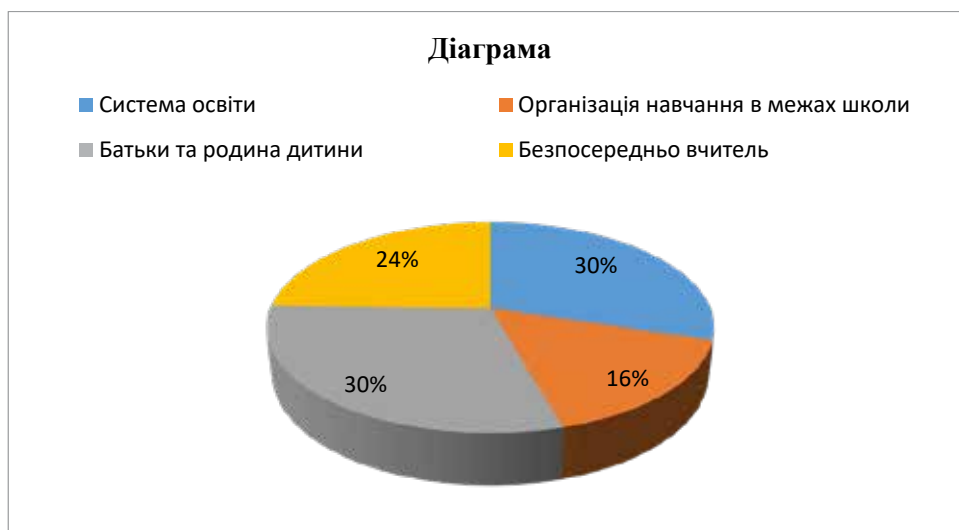

Рис. 4. Думка вчителів

– співпрацювати з батьками, частіше проводити дні відкритих дверей, що дозволить батькам отримати уявлення про навчальні досягнення своєї дитини, самим оцінити її роботу на уроці;

– корекція недостатньої дошкільної мотиваційної готовності (або неготовності) учнів повинна відбуватись не тільки через створення умов для швидкої їх адаптації, але й для компенсації наявних прогалин у знаннях;

– розвивати вольові зусилля школярів, пропонуючи їм цікаві та водночас складні завдання» [2, с. 15].

Вчителі-практики з освітніх закладів м. Запоріжжя та області поділилися власним досвідом підвищення пізнавальної активності своїх учнів. В роботі вчителі активно використовують нові освітні платформи (Вчи.юа, Всеосвіта, На Урок, learningapps), впроваджують на уроках ігри-завдання для розвитку критичного мислення, ігри-завдання з LEGO, підтримують інтерес учнів за допомогою творчих завдань, розвитку критичного мислення, шукають нові підходи до навчання за запитом учнів.

Висновки. Отже, проблема підвищення інтересу до навчання молодших школярів не втрачає своєї актуальності. Складність окресленої проблеми полягає в її ієрархічній багаторівневості. Для розв'язання необхідно враховувати взаємозв'язок на трьох рівнях: державному, локальному та

особистісному. Питання втрати цікавості до навчання вже в молодшому шкільному віці є глобальною та потребує швидкого реагування. Адже відповідальне ставлення школярів до навчання сприяє формуванню активної життєвої позиції та активізує бажання досягти високих результатів й на майбутнє. Перспективи подальших досліджень передбачаємо у дослідженні адаптованості вчителів до ефективної роботи в умовах повномасштабної війни в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голубкова І.М. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-motivaciya-yak-faktor-uspihu-navchalno-diyalnosti-molodshih-shkolyariv-157237.html> (дата звернення: 24.11.2022).

2. Гузенко О. А. Формування мотивації навчання молодших школярів в умовах особистісно орієнтованої освіти: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09/ Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 25 с.

3. Мотивація простими словами. URL: <https://termin.in.ua/motyvatsiia/> (дата звернення: 19.11.2022).

4. Халько М. С. «Характеристика мотиваційного компоненту навчальної діяльності молодшого школяра». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 7 (52). С. 150-156. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21516/Khalko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 23.11.2022).